

קריאת פרשת 'זכור' ביחיד

הקדמה:

בשבת שלפני פורים, קוראים בתורה את פרשת 'זכור', כדי לזכור את מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים. שכל האומות היו יראים מעם ישראל לאחר ששמעו את הניסים והנפלאות שעשה ה' עימנו, והעמלקים ברוע לבבם התגרו בישראל והעבירו על ידי זה את היראה מלב שאר האומות.

שאלה: חייל השווה בבסיס בלא מנין, האם רשאי לקרוא פרשת 'זכור' ביחידות? האם יוצא ידי חובת קריאה זו מתוך חומש מודפס?

א. מקור הדין

מצווה מן התורה לזכור את מעשה עמלק:

דברים פרק כה פסוקים יז-יט:

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בְּדֶרֶךְ מִצְרָיִם מִמִּצְרַיִם: אֲשֶׁר קָרָה בְּדֶרֶךְ יִזְרְעֵל בְּכָל-הַנִּסְסִים אֲחֵרֶיךָ וְאַתָּה עָיַף וַיַּגַּע וְלֹא יָרָא אֱלֹקִים: וְהָיָה בְּהַגִּיחַ ה' אֲלֵיכֶם וְלֹךְ מִכָּל-אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֲלֵיכֶם נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ **תִּמְחָה** אֶת-זֵכְרְ עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם **לֹא תִשְׁכַּח**:

בספרא מבואר, שזכירה הכתובה בתורה היא בפה:

ספרא בחוקותי הקדמה לפרשה א הלכה ג:

וכן הוא אומר, 'זכור את אשר עשה לך עמלק', יכול בלבך? כשהוא אומר 'לא תשכח' הרי שכיחת לב אמורה הוא, מה אני מקיים 'זכור' - שתהיה שונה בפיו.

ב. חובת קריאת 'זכור' בספר תורה

נחלקו הראשונים, האם בכלל חובה זו לקרוא את פרשת 'זכור' מתוך ספר תורה:

חידושי הריטב"א מגילה דף יז עמוד ב:

יש לנו קריאות (בספר תורה) בחיוב מן התורה, כגון פרשת זכור, דאמרין לקמן (י"ח א') זכור בפה.

כדברי הריטב"א כתבו ראשונים נוספים.

המקור לשיטה זו, הוא בגמרא במגילה:

תלמוד בבלי מגילה דף יח עמוד א:

קראה (את מגילת אסתר) על פה לא יצא וכו'. מנלן? - אמר רבא: אתיא 'זכירה' 'זכירה', כתיב הכא (במגילה) 'והימים האלה נזכרים', וכתוב התם (בפרשת עמלק) 'כתב זאת זכרון בספר', מה להלן בספר - אף כאן בספר.

וממאי דהאי זכירה (בפרשת עמלק) קריאה היא? דלמא עיון בעלמא! - לא סלקא דעתך, דתניא: 'זכור', יכול בלב? כשהוא

אומר 'לא תשכח' - הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור' - בפה.

הפסוק בפרשת עמלק שאותו מזכירה הגמרא הוא:

שמות פרק יז פסוק יד:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי-מָחָה אֶמְחָה אֶת-זֵכְרְ עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם.

השפת אמת מבאר, כיצד למדו הראשונים ש'זכור בפה' האומר בגמרא במגילה, פירושו בקריאה מתוך ספר תורה:

שפת אמת מגילה דף יז עמוד ב:

דאחא דכתיב (בפרשת עמלק) 'זכרון בספר', פריך הגמרא דילמא עיונא בעלמא דצוה המקום ברוך הוא לכתוב כשיצטרכו לזכור המעשה יוכלו לעיין? ... ומשני מבריייתא, **דמצינו דמצוה לזכור בפה מעשה עמלק, וממילא בודאי 'כתב זכרון בספר' נמי הפירוש, שיהיה הזכרון דעמלק (בפה) מתוך זה (הספר) ... ואם כן ממילא מוכח דזכור מהתורה לקרותו בספר תורה דוקא וזה ברור.**

❖ **הסבר, כיצד למדו ראשונים אלו, מהגמרא במגילה, ש'זכור' פירושו על ידי קריאה בספר תורה?**

לעומתם, כתב הרמב"ן, שמצוות זכירת מעשה עמלק בפה, אינה דווקא מתוך ספר תורה:

רמב"ן דברים פרק כה פסוק יז:

זכור את אשר עשה לך עמלק - ... ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה, אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בציבור ... והנכון בעיני, שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, **ונספר זה לבנינו** ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוונו למחות את שמו.

הפני יהושע מסביר, את הגמרא במגילה על פי דרכו של הרמב"ן:

פני יהושע מגילה דף יח עמוד א:

קראה על פה לא יצא ... מה להלן בספר אף כאן בספר וכו'. אין לדקדק מכאן, דפרשת זכור שכתבו התוספות לעיל שהוא מדאורייתא צריך לקרותה דוקא מתוך הספר ... אלא **גזירה שוה בעלמא היא דדרשינן הכא**, דכי היכי דהאי זכרון דהתם (בפרשת עמלק) היינו (כתיבה) בספר, **האי זכירה דמגילה נמי היינו (כתיבה) בספר. אלא, דלענין שצריך לקרות המגילה בקריאה ממש ולא דרך עיון בעלמא, שפיר ילפינן לה מהאי 'זכור' דכתיב** גבי 'לא תשכח' דאיירי בפרשת זכור, דהא מהאי קרא ילפינן דהוי מדאורייתא שצריך לקרותה בפה, אם כן האי זכירה דמגילה נמי צריך לקרותה בפה, **דלענין זה הוי גילוי מילתא בעלמא.**

הפני יהושע מסביר שהגמרא למדה חובת קריאה מתוך הספר רק לגבי מגילה, ולא לגבי זכירת מעשה עמלק.

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

(עולה על פי הפני יהושע, ש'פרשת זכור' - אומרה בפה, 'פרשת עמלק' - כותבה בספר, ו'מגילת אסתר' - קוראה מתוך הכתוב בספר).

❖ כיצד מבאר הפני יהושע את הגמרא במגילה?

❖ סכם, מהם שיטות הראשונים, לגבי מצוות 'זכור' מדאורייתא?

ג. חובת קריאת 'זכור' במניין

תרומת הדשן הלך בדרכו של הריטב"א, והוסיף שאף חובת קריאת 'זכור' במניין היא מהתורה:

תרומת הדשן סימן קח:

יראה, דאדרבה צריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור בצבור ממקרא מגילה... קריאת פרשת זכור, כתב האשירי פרק שלשה שאכלו, דעשה דאורייתא הוא לקרותו בעשרה... ואם כן, צריך ליזהר יותר שישמע קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה, אלא שהעולם לא זהיר בהכי.

אולם, הבנין שלמה תמה על דבריו, והעיר שבדברי הראשונים לא מצאנו חיוב מן התורה של קריאה במניין:

שו"ת בנין שלמה סימן ז:

בפרשת זכור גופא לא מצינו דצריך לקרותה בספר תורה בציבור... ובאמת שיש לתמוה הרבה על לשון התרומת הדשן... דליתא כן ברא"ש כלל, ואדרבה משיגרת לשונו משמע שם דקריאה בעשרה הוא וודאי מדרבנן רק דעצם הקריאה הוא דאורייתא... וכן בתוספות לא הוזכר מזה דצריך לעשרה מן התורה לפרשת זכור.

פסיקת השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרפה סעיף ז:

יש אומרים, שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא.

❖ חווה דעתך, האם פסיקת השו"ע מתאימה בהכרח לדברי תרומת הדשן? (ראה משנה ברורה ס"ק טז ושער הציון ס"ק ה)

ד. קריאת 'זכור' בספר תורה כשאין מניין

המשך השולחן ערוך הנ"ל:

הגה: ואם אי אפשר להם לבא (למקום שיש בו מניין בשבת זכור), מכל מקום יזהרו לקרותם בנגינתם ובטעמם.

הכף החיים מבאר את דברי הרמ"א:

כף החיים על הרמ"א הנ"ל:

שם הגה. ואם אי אפשר להם לבא מכל מקום יזהרו לקרותם וכו' - רוצה לומר, אם יש להם יקראו אותם בספר תורה, אלא בלא ברכה, כגון שאין מנין.

ה. קריאת 'זכור' מתוך חומש כשאין ספר תורה

המשך הכף החיים הנ"ל:

ואם אין להם ספר תורה, יקראו אותם בחומש של דפוס.

אך, כתבו הפוסקים שבקריאה כזאת אינו יוצא ידי חובה, ואינה אלא משום 'מהיות טוב':

מקראי קודש הלכות פורים פרק א הלכה כב:

אך, מכל מקום לכל הדעות אינם יוצאים ידי חובה בקריאה מהחומש.

בהמשך דבריו, סיכם המקראי קודש את דברי הפוסקים, בנוגע למי שלא שמע קריאת 'זכור' בציבור:

מקראי קודש הלכות פורים פרק א הלכה כה:

מי שנאנס ולא שמע בשבת זו קריאת זכור מתוך ספר תורה כראוי, יכוון לצאת ידי חובה בקריאת התורה בפרשת 'כי תצא' כאשר יקראו את פרשת זכור הכתובה בסופה. ולפני קריאת הפרשה יאמר לשליח הציבור הקורא בתורה שיכוון להוציא ידי חובתו. ויש אומרים שיכול הוא לצאת ידי חובה בשמיעת קריאת התורה בפורים בפרשת 'ויבא עמלק', אם יאמר לשליח הציבור הקורא בתורה שיתכוון להוציא, ואף הוא יתכוון לצאת ידי חובה בכך.

ו. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

א. צריך לטרוח וללכת לבית הכנסת שבבסיס אף אם הינו מרוחק, או להתאמץ לקבץ מנין לקריאת 'פרשת זכור', ולחילופין להשתדל להשתחרר לשבת.

ב. חייל שלא התאפשר לו לקרוא את 'פרשת זכור' במנין ובספר תורה, יקרא את 'פרשת זכור' מספר תורה ביחידות (אך לא יברך על קריאה זו), ובדלית ברירה יקראנה לכל הפחות מתוך חומש מודפס (אם כי לדעת רבים לא ניתן לצאת בקריאה כזו).

ג. מי שלא שמע קריאת 'זכור', יתכוון לצאת בקריאת פרשת 'ויבא עמלק' הנקראת בפורים, וכן בקריאת 'פרשת זכור' כשיגיעו לקרותה על סדר פרשות השבוע בשבת פרשת 'כי תצא', ויבקש מבעל הקורא שיתכוון להוציא.

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה: ט' ר' יצחק ענתבי

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

